ÇINARALTI

SAYI 131

HAFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUASI

KURUŞ 20

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

160

Şundan, Bundan

KENDİ KULLANMAMIŞ!

Mektepte öğretmen nasihat eder:

— İnsanı yolda bulduğu bir şeyi alıp kullanmamalı. Sahibine vermeli. İçinizde şimdiye kadar böyle bir şey bulan oldu mu?

Küçük Moiz:

— Efendim, yeçen yun, benin babasi yolda bir altin saat buldu.

— Tabiî alıp kullanmadı değil mi?

— Hayir... Kuyumciya yötürüp satti!

SÜRAT ASRI

Delikanlı, evlenmek teklifinde bulunmak üzere evine getirdiği genç kızın kapıdan girdiğini görünce derhal ayağa kalkarak:

— Küçük hanım, size evlenmek teklifinde bulunmama müsaade buyurunuz!

— Evlenmek teklifi mi?... Doğrusu, hiç hatırımdan geçmiyordu. Yalnız müsaade ediniz de biraz düşüneyim!

Delikanlı cevap verir:

— Memnuniyetle... Fakat kapıda taksinin beklediğini de unutmayın!

Zekâ oyunu:

Geçen sayımızdaki zekâ oyununun cevabı: Ondan sonra on bir gelir!

Bir hırsız, geceleyin bavul satan bir mağazaya girip bavullardan birinin içine girip saklanır. Arkasından polis hafiyesi gelir. Bavulların hepsi kapalıdır. Hırsızın hangisinin içinde bulunduğunu gösteren hiç bir emare yok. Polis hafiyesi elindeki elektrik lâmbasını bavulların üzerinde gezdirdikten sonra bir tanesini gösterir:

— Açınız!

Bunu der. Açarlar, hırsız içinden çıkar. Hırsızın o bavulun içinde olduğunu nereden bilir?

HASTALIKLARLA SAVAŞTA
»Bayer« MARKASI

İnsanlar kendilerini bilelidenberi, tarihlerinde hastalıklar kötü bir rol oynamıştır! Salgınlar, milletleri yok eder ve Sıtma v. s. sıcak memleket hastalıkları geniş bölgeleri yaşanılmaz bir hâle sokardı. Bütün dünyaca meşhur »Bayer« ilâçlarının meydana çıkmasile, Alman ilminin muvaffakiyetleri takdire değer bir nisbette yükseldi.

Bugün bulaşıcı hastalıkların salgın halinde yayılmaları önlenmiş, hattâ bazılarının büsbütün ortadan kaldırılmış olması, ölüm veya daimî malûliyete sebep olan bir çok başka hastalıkların emin bir surette şifalandırılmış bulunmasında »Bayer« markalı Alman ilâçlarının da büyük hissesi vardır.

MİLLÎ PİYANGO

Talihim yok demeyin! Sizin gibi talihinden şikâyet eden bir çokları bir Millî Piyango bileti almak suretile 50 bin lira kazandı ve hiç ummadığı bir zamanda zengin oldu.

Unutmayınız ki bir Millî Piyango bileti almakla ayni zamanda memleketinize de hizmet etmiş olursunuz!

Kulaktan Kulağa

ORHAN SEYFİ ORHON

Orhan Seyfi Orhonun günün vakalarına dair yazdığı fıkraları, istihzaları, hicivleri, tenkidleri bir araya toplıyan bu kitabı okuyunuz!

Fiatı 50 kuruş

Sahibi: Orhan Seyfi ORHON
Cumhuriyet matbaası — İstanbul

MİLLİYETÇİ DERGİLER

KONUŞMALAR

Bay H. Özgüven:

— Cevabımızı geciktirdiğimiz için özür dileriz. Bize gelen mektupların çokluğu ve okuma zamanının darlığı buna mâni oluyor. Yazılarımızın altına imza atmayın, isminizi okunaklı yazın.

(Namazda ninem) şiiri fena değil. Fakat yeni bir şey söylemiyor. Bu mevzu ya, pek yeni bir görüşle, yahut çok kuvvetli asvirle yazılmalıydı. Meselâ:

Dizlerinin üstünde eli açık olarak
Ediyor duasını nineciğim n hayet.
Bir dilek ateşile alnı yanıp so-
larak
Yüzünün hatlarında okuyorum
bir âyet.

Kıtasında, namazda duayı anlatan birinci beyit nesirden farklı değil. Herkes, bunu bu kelimelerle söyler. Bundan başka (alnı açık olarak) sözü bir anlatış zahmetini hissettiriyor. (Alnı açık olarak dua ediyor) desem, bunu güzel bir tasvir sayar mısınız? Bu şiirde bazı hoş taraflar da yok değil. (Yüzünün hatlarında bir âyet okuyorum) fikri güzeldir. (Yolculukta akşam) isimli şiirinizde de kıvraklık az. Şiiri, nesirden ayırmalısınız. Onda az kelime, çok renk, çok âhenk, çok şeyler anlatış olmalı.

Bay Mehmet Çakırtaş:

— (Sesleniş) isimli şiir, sizin güzel şiirlerinizden değil. Siz bazan çok güzel yazıyorsunuz. Gelen mektuplarınızın arasında bunlardan olacak. Bazan da hiç itina etmiyorsunuz. Bu fena şeydir. Kolay, çabuk, itinasız, ne yazarsanız, yazınız altına imzanızı atıp yollamayınız. Çünkü sahiden şairsiniz. Fakat itinasızlık sizin mümtaz bir sanatkâr olmanıza mâni olur. Meselâ: Bu şiirinizdeki ziirin asıl ruhunu taşıyan kıtaların dördüncü beyitlerini okuyalım:

Benim derdim derman ister.

Eh.. Fakat bunda hiç de bir fevkalâdelik yok: Sonra:

Dertli gönlüm seyran ister:

(Seyran) kelimesile beraber bu mısra fena. Ya, ondan sonrası:

Âşık Mehmet hayvan ister.

Bu mısra, şiire girer mi? Öbürleri de böyle. Her halde itina ediniz!

Bay Fezal Özbay:

— (Rüya gibi akşam) şiirini aruz veznile yazmışsınız. Fakat ben bu veznin en çok iki mefâîlü ile kullanıldığını sanıyorum, böyle üçlüsünü pek görmedim. Varsa bile çok âhenkli değil. (Şuh) gibi kelimeleri aruz veznine tek kapalı hece olarak sokmamalı. Eskiler (sû) yu bir kapalı hece, sonundaki harekesiz (h) yı da bir açık hece kıymetinde kullanırlardı. Şimdi, bu belki şivemize pek uygun gelmez. En doğrusu (h) yı harekelemektir. (Sarmak) fiilinin mü şareket şekli olarak (sarışmak) şeklinde kullanılışını bilmiyorum. Her halde İstanbul şivesinde bu yoktur. (Şadan koşuşurlar). Buna benziyen diğer tâbirler gibi çok eskimiş. Şu mısraa bakınız:

Ay doğduğu demlerdi, ve yıldız
göğü süslerdi, fakat ah!

Bu bir mısra için çok uzun değil mi? Bir mısrada iki cümle. Sonra kısa da olsa mısraın böyle bir (fakat ah!) ile bitmesi hiç güzel değil. (Heycanlı) diyorsunuz, biz bunu (heyecanlı) olarak kullanıyoruz. (Dudak) kelimesi varken artık (leb) kullanılır mı? Manzumenizin bütününde bir lirizm sezi'iyor. Fakat çok yeni olmalısınız. Pek fazla eskiye kaçıyorsunuz. Bu manzumede hâlâ Recai zade Ekrem beyin tesiri yaşıyor. Baştanbaşa yenileşmeniz lâzım!

Bay Hüsnü Ünbay:

— (Neyleyim) şiiri tam halk şairlerinin edasında. Fakat onların şiirleri destan, koşma, tekerleme, güzelleme gibi birtakım kısımlara ayrılıyor. Bir de halk dervişi şairlerinin nefesleri var. Bunun birbirinden ayrı şeyler olduğunu siz de bilirsiniz. Bazı manzumeler de alaylı olur.

Sevda kapsülünü ben de çakmadım.

Mısraı ciddî bir manzumeye pek de uymaz. Bunlardan başka bizim yapacağımız şey, halk şiirini aynen tekrar olmamalıdır. Ondan ilham almalıyız. Halk şairlerinin saffetini, samimiyetini, sadeliğini almalıyız. Anlatış güzelliklerini de almalıyız. Bunlardan yeni bir şiir terkibi meydana getirmeliyiz. Bunları aynen tekrarlarsak hiç bir şey yapmış olmayız.

Bay A. H. Hayrullah:

— (Söyliyemiyorum?) isimli şiiriniz, hoş, zarif, müstehz, tereddüt psikolojisini canlandıran kelimeler ve mısralarla örülmüş olmalıydı. İlk kıta güzel, diğer kıtalar değil. İlk kıtayı yazıyorum:

Ben o kadar cüretsiz, ben o kadar
korkağım,
Söylemek isteyince aşkımı sevgi-
lime
Uçukluyor dudağım!

Hepsi böyle olmalıydı!

Bay Yusuf Özen:

— (Hasbihal) isimli şiirinizin iki kıtası şuh, şakrak, üçüncü kıtası biraz açıkça. Bir de bu türlü şiirleri bayanlara ithaf etmenin doğru olamıyacağına dikkatinizi çekmek isterim. Bu iki kıtayı yazıyorum:

HASBİHL

Çiçekle aydınlat, renkle duygumu,
Mavi sabahlara çevir uykumu,
Sevgilim, ne olur akşam oldu mu,
Geliver her gece olmaz mı kuzum?

Günlerim bir çile, uzun, karışık,
Dolsun gözlerime o tatlı ışık.
Yollarda bekletme, erkence azcık
Geliver her gece olmaz mı kuzum?

Yukardaki kıtada (renkle) kelimesi (renk ile) mânasile karışıyor. Bir de (akşam oldu mu, her gece gel!) cümlesinde biraz mantıkî tertip bozuk! Muvaffak olacaksınız.

EFELERİN BAYRAM TÜRKÜSÜ

Kuş gibi uçalım türfe yollarda;
Hayda hey, kızanlar kalmayın arda,
Bu sonsuz sevinçle yüce dağlarda
Şölenler kurulsun, kurulsun oy, oy...
Çepkenler rüzgârla savrulsun oy, oy...
Bağlama ses versin, inlesin de ney;
Ne hicran, ne de yas kalmasın bir şey
Bugün efelerin bayramıdır hey
Eş dost birbiriyle sarılsın oy, oy...
İrmikten helvalar karılsın oy, oy...
Kızanlar oynarken «Eğin» havası;
Dolaşsın meclisi bir ayran tası.
Bir yanda silinsin mavzerin pası.
De, bir yanda hamur yuğrulsun oy, oy...
Kuzular kızarsın, kavrulsun oy, oy...
Şanımızla destan olduk dillere.
Dinlesin nağrayı GÖRGÜÇLÜ dere;
Dağ gibi vücut haykırıp, yere
Diz vuran zeybekler doğrulsun oy, oy...
Bir — AYDIN — türküsü çağrılsın oy, oy...
«Menderes köpürüp taşar mı» diye,
«Mavzerim hedefi şaşar mı» diye,
«Hasımlar burada yaşar mı» diye,
Dumanlı dağlara sorulsun oy, oy...
Kahpeler erkekçe vurulsun oy, oy...

Osman Zeki Özturanlı

GİDER

Giyinmiş alı, yeşilli
Gider ırgalı ırgalı..
Uzun boylu ince belli
Gider ığralı ığralı..

Zümrüt çayırlar ucundan..
Mavi dağlar yamacından,
Sarı çiçekler içinden
Gider ığralı ığralı..

M. Sami SUNGUR

ÇINARALTI

SAYI: 131 — CİLT: 6
ABONE :
Seneliği: 1000 — Altı aylığı 500
Üç aylığı: 250 kuruş
Fiatı: 20 Kuruş

Sahibi ve Neşriyat Müdürü
ORHAN SEYFİ ORHON
Telefon: 22129

10 Haziran 1944
İDARE:
İstanbul, Ankara caddesi No. 47
İHTAR:
Gönderilen yazı ve resimler neşredilsin, edilmesin geri verilmez.

Sayın okurlarımıza:

ÇINARALTI

Bu sayıdan itibaren fiyatını

20 Kuruş'a

indiriyor. Münderecatımızdan hiç bir şey eksilmeden, herşeyin pahalılaştığı bir sırada **ÇINARALTI**'nın fiyatını indirişimizden okurlarımızın memnun kalacağını umuyoruz. Dergimizi eski kıtada çıkarmamızın sebebi, teknik bakımdan bundan evvelki şekilde istediğimiz güzelliği verebilmenin imkânsızlığındandır. Yoksa **ÇINARALTI**'nı, güzelleştirmek ve zenginleştirmekte elimizden gelen hiç bir şeyi esirgemiyeceğiz. Koleksiyon yapan okurlarımızın ciltlrinin bozulmaması için bu nüshamıza 6 ıncı cildin ilk sayısı olan (131) den başlıyoruz.

ÇINARALTI

Bu sayıda :

Ferit Kam
Orhan Seyfi ORHON
Mütefekkirler ve fikriyatçılar
Ziya GÖKALP
Bir mektup
Behçet Kemal ÇAĞLAR
Ressam Sabiha Rüştü Bozcaalı
Ç. A.
Yaz ve sayfiye mevsimi
Naci ÖZGÜR
Bana dair
O. S. O:
Geliyorlar!
Mehmet DAVAZ
Kanuni Âmâ Nazım
Hakkı Süha GEZGİN
Son hadımlar
Adnan GİZ
Halkevi temsilleri
Foto Burhan TAN

Ferit Kam

Orhan Seyfi ORHON

Eski Darülfünunumuzun «Şerhi mütun» müderrisi Ferit Kam'ı kaybettik. Onunla Divan şiirinin lâfız ve mâna sırları artık tabiatın sırları arasına karıştı. Mısırlıların mumyaları gibi eski bir medeniyetin bu sanat düğümlerini çözemiyeceğiz. Ferit Kamı bugünkü tahsil sistemimiz yetiştiremez. O bir devrin mütefekkir ve estet tipiydi, bugün onun bildiklerini öğrenecek ne vasıtalarımız vardır, ne de öğrenmiye merak edenimiz.

Ferim Kam medrese ilmine, Avrupa kültürünü eklemiş, Arapça ile Farsça gibi eski Türkçeyi ve Franızcayı öğrenmiş, Divanları, tasavvuf kitaplarile, ve Garp felsefesile bir arada okumuş, pek çok şey bilen ve bildiklerinden pek az faydalanan bir adamdı. Kafasının bir tarafı Muhiddin-i Arabî ile, bir tarafı Bidille, bir arafı Volterle, bir tarafı da Bâki efendi ile muasırdı. Bazan şerh yazar, bazan hicviye söyler, bazan edebî tetkikler yapar, bazan da ders okuturdu. Eski medresenin allâme tipi budur: Herşeyi bilir, fakat bir tek şeyle uğraşmaz.

Vaktile, Beylerbeyi Rüştiyesinde benim (İlm-i eşya) hocamdı. Şimdiki fizik veya tabiat bilgisi dersi. Bugün, onun için eski devir örneği diyoruz, o gün sivri sakalile frenk derdik. Sınıfa gelir, dersinin sınırları içine giremez, kafasına bir şey takılır, bir hadisi veya âyeti şerhetmiye başlar, sonra da neden şimşek çaktığını anlatırdı. O sırada bizim için her halile o kadar yeniydi ki bir gün onun da eski insanlar zümresine karışacağını söyleseler inanmazdım. Cemiyetin bir türlü onu hazmedemiyeceğini sanıyordum. Halbuki kendi hayatımda bile mazi oluşunu gördüm. Ne kadar değiştiğimizi bundan anlamalı! Asıl, Ferit Kam ile kaybettiğimiz şey Türk şiirinin lâfız ve mâna hünerleridir. En çok Bâkiyi seviyordu. Çünkü en çok bu türlü hünerleri yapan odur. Onunla konuştuğum zaman anlıyordum ki biz Divan şiirinin sathını bile görmüyoruz. Bir çizgisini görüyoruz, Ona bakarak bu üstatların büyüklüğünü ölçmiye çalışıyoruz. Biz mısralara gözlerimizle bakıyorduk, o mikroskopla. Her beytin, her mısraın, her kelimenin içinde nasıl bambaşka bir âlem vardı.

Ferit Kamın kusuru şudur : O da eskiler gibi, ilmin satırda değil, sadırda olduğuna inanmıştı. Bildikleri şeylerin hepsini tertip ve tasnif edip bir esere yerleştirmedi. Bunlar dağınık notlarından ve konuşmalarından ibarettir.

Ferit Kamla filozof, nüktedan, mütefekkir, şair, âlim birisini kaybettik. Fakat biz bugün felsefeye, ilme, fikre, hattâ şiire bile o mânayı vermiyoruz. Ondan kalan şey bir kaç nükte ve mazmundur. Onu tanıyanlar sadece bu nükte ve mazmunları tekrarlıyacaklar ve bununla çok sevdiği Bâkinin şu güzel mısraının doğruluğu bir daha anlaşılacak:

Baki kalan bu kubbede bir hoş seda imiş!

Orhan Seyfi ORHON

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

ZİYA GÖKALP

Mütefekkirler ve Fikriyatçılar

BU MAKALE, ZİYA GÖKALP'IN VAKTİYLE İNTİŞAR ETMİŞ BİR YAZISINDAN BİRAZ KISALTILARAK ALINMIŞTIR

Bazı kimselerde, içtimaiyat ilmi, fertlerin cemiyet üzerindeki tesirini inkâr ediyor zannı vardır. Bu zan tamamile yanlıştır.

Fertlerin cemiyet üzerindeki müessirliği ya (dehâ), yahut (usul methode) tarikile olur. Dehâ, içtimaî hayatta şuursuz bir surette husule gelen inkılâp ve teceddüdün kendiliğinden şuurlanmasıdır. Usul ise, bu şuursuz teceddüt ve inkılâbı, ilmî bir teemmül ve irade ile şuurlu bir hale getirmek yoludur.

Milletlerin tekâmülünü tesri ve teshil eden içtimaî tesire malik fertler de (dâhiler) ve (mütefekkirler) diye ikiye ayrılır.

Dâhilik kisb ile değil vehbîdir. Lâkin, fert çalışırsa, az çok mütefekkir olabilir. Sonra, her millet, mutlaka dâhiler yetiştirmez ve bir kavmin dâhiler yetiştirememesi onun için zül değildir. Halbuki mütefekkirlere malik olmıyan bir kavim, tam bir millet sayılmaz. Bundan başka, dâhiler ekseriyetle mütecanis bir içtimaî kütle içinde yetişir, muhtelif unsurların karışmış olduğu sahalarda vücuda gelemez. O halde, bu gibi muhitler, intizam ve terakkilerini ancak mütefekkirlerinden beklemiye mecburdurlar. Mütefekkir (Panseur) lerin rolünü anlamak için, evvelemirde bunları fikriyatçı (ideologue)lardan ayırmak iktiza eder. Fikriyatçılar, tabiatın, lâyetegayyer kanunlarla idare olunduğunu bilmiyerek her istediklerini tabiata kabul ettirebileceklerine inanan hayalperestlerdir. Bu hayalperestler bir zaman sihir, simya, nücum vasıtalarile maddî tabiata hâkim olmak istediler. İlmin uyandırıcı nurları bu vehim ve serapları dağıttıktan sonra fikriyatçılar için at oynatacak yegâna meydan, henüz tamamile mahiyeti anlaşılmamış olan içtimaî tabiat sahası kaldı. Bugün, bunlar tesis ve tedris yollarile cemiyetin her istenilen şekil ve kalıba sokulabileceğini hâlâ zannedebiliyorlar.

Hiç bir tesis, içtimaî vicdanın kabul etmediği ameliyeleri müessese haline koyamaz. Hiç bir tedris, içtimaî vicdanın reddettiği fikirlere itikat mahiyetini veremez. Müesseseler ve itikatlar fertlerin keyif ve arzuları fevkinde olarak milletin vicdanında yaşıyan müstakil bir ruhiyettir ki içtimaiyatçılar ona (içtimaî şe'niyet) diyorlar. Bu şe'niyetin tabi olduğu kanun vazedilmez, ancak keşfedilir. Bu şe'niyete tesir icra edebilmek için evvelâ bu kanunların keşfedilmesi, sonra da bu kanunlara ittiba edilmesi lâzımdır.

İşte mütefekkirler de ancak içtimaî şe'niyetin tabi olduğu kanunları bilmek ve onlara ittiba etmek şartiledir ki milletin tekâmülünde müeessir olabilirler. Meselâ: Milletin kitaptaki dilinden başka bir de hayattaki dili vardır. Hayattaki dili keşfederek kitaba geçiren bir muharriri, biz dilde inkılâp yapan bir adam zannediyoruz. Halbuki onun rolü, hayattaki dili olduğu gibi yazmaktan ibarettir. Değiştirdiği yalnız kitaptaki dildir ki lisanî şe'niyet dediğimiz varlık o değildir. Yazı dili ancak konuşma diline uygun olduğu zaman, lisanî şe'niyetten sayılabilir. Bunun gibi kitaptaki ahlâk ile hayattaki ahlâk, kitaptaki hukuk ile hayattaki hukuk, kitaptaki bediiyat ile hayattaki bediiyat, kitaptaki iktısadiyat ile hayattaki iktısadiyat, kitaptaki ilim ile hayattaki ilim arasında büyük farklar mevcut olabilir. Bu farkların mevcudiyetine başlıca sebep şudur ki (kitaplar) beynelmilel olduğu halde (hayat) tamamile millîdir. İkinci sebep te hayat daima tahavvül ve tekâmül halinde bulunduğu halde kitapların bu tekâmülü takip edemiyerek millî hayattan mütemadiyen uzaklaşmalarıdır.

İçtimaî müessese ve itikatların yalnız hayat halinde bulunması, şuursuz bir vicdan şeklinde kalması demektir. Bunların kitaba geçmesi şuurlu bir şekil alması demektir.

O halde, mütefekkirlerin vazifesi vazı ve tesis etmek değil, hayatta şuursuz bir surette bulunan millî vicdanın muhtelif unsurlarını keşfederek şuurlu bir hale geçirmek, yani kitaplara nakletmektir.

İçtimaî mütefekkirlerin artık fikriyatçılıktan vazgeçmeleri zamanı gelmiştir. Artık milletin kendi fertlerine: «Mefkûreler benim temayüllerimdir, kıymetler benim duygularımdır, lisan, ahlâk, hukuk, bediiyat, hülâsa herşey bendedir. Bunları icada uğraşmayınız, keşfe çalışınız. Yükselmek bana doğru derinleşmek demektir. Ben sizin vicdanınızım, siz de benim şuurlarım olunuz. Ey fertlerim, siz beni arayınız ki ben de sizi arıyayım!» diye bağırdığını işitmeliyiz.

Milletler nasıl tetkik edilir? Millî vicdan nasıl keşfolunur? Bunu bize içtimaiyat ilminin objektif usulü gösteriyor. Bu usule ittiba ederek millî tetkiklerde bulunmak en ziyade Türk mütefekkirlerine düşen bir borçtur. Çünkü Türkler, ötedenberi her yerde, başka unsurlarla karışık bir hayat yaşamışlardır. Bunun neticesi olarak bütün milletler arasında, en ziyade kitaptaki müesseselerile hayattaki müesseseleri birbirine mübayin olan millet Türkler olmuştur.

Ziya Gökalp

163

Cinarallı, S. 141, C. 6, 10 Haz. 1964, s. 5

ŞAİR BEHÇET KEMAL ÇAĞLARIN MEKTUBU

Geçen sayımızdaki (Haksız bir tezyif) isimli yazıya cevap olarak değerli şairimiz Behçet Kemal Çağlar aşağıdaki mektubu göndermiştir. Orhan Seyfi Orhonun biraz sitemkâr bir tarzda yazılan o fıkrasına karşı coşkun ve hassas şairimiz Behçet Kemal Çağların bu pek nazik mektubu aynı ülküyü taşıyan iki nesil arasındaki karşılıklı sevgi ve saygıyı gösteriyor. Arkadaşımız şair Behçet Kemal Çağların arzusu üzerine mektubu aynen neşrediyoruz :

Sayın Orhan Seyfi Orhon'a

Haksız bir tezyif başlıklı notunuzu okudum. Size sevgim ve saygım, tevazuunuz yüzünden tahfif ettiğiniz şekilde, yalnız yaşınız icabı değildir. Sizin Türk nazmına getirdiğiniz şakrak, şirin ve sevimli yeniliği gün geçtikçe daha çok seviyor ve kavrıyorum.

Ben, aşkın, kadınların kapalı olduğu günlerdeki memnun ve ihtiraslı halden çıkması üzerine şiirdeki akislerinin de artık zenperestlik ve harfendazlık halinden kurtulduğunu belirtmek için yazdığım bir makaleye misal diye sizden de bir şiir parçası aldım. Bu, bir devri temsil edebilen, teessüs etmiş, gerçek bir şöhrete sahip olmanız yüzündendir.

Sizi sever ve sayarım. Üzüldüğünüze üzüldüm fakat o yazıdaki fikirlerimde musirrim.

Mebus olmak yüzünden hiç kimse hiç bir konuda inanmadığım bir şeyi bana söyletemez. Mebusluk, gençlere nasihat vermeyi de icabettirmez. Ben, oldum olası, içinden geleni söyliyen ve yazan bir adamım.

Sizi bir evvelki neslin gerçek bir şöhreti ve hecenin başarılı bir şairi diye saygı ve gıpta ile selâmlarım.

Behçet Kemal ÇAĞLAR

İTALYADA HİNT ASKERİ

İtalyada Beşinci orduya mensup bir Hintli asker, ilk hatların arkasında motorlu kıtada Almanlarla harbediyor.

AMERİKA KUVVETLERİ

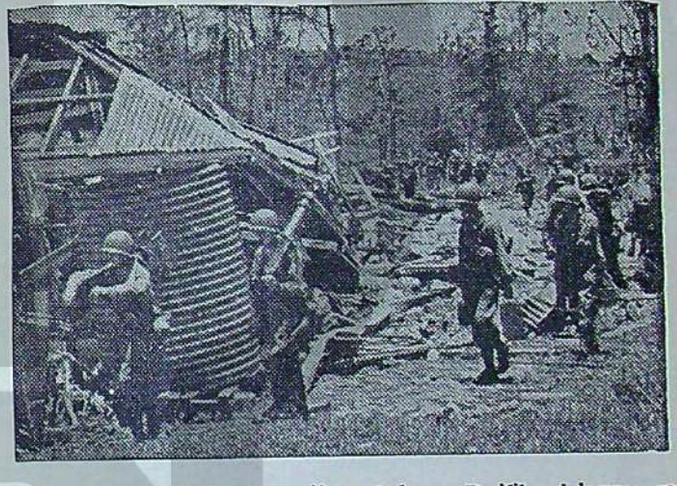

Amerika kuvvetleri Japon işgalinde bulunan Pasifik adalarını geri alıyorlar. Bu resim Pasifikteki adalardan birinin Amerikan kuvvetleri tarafından işgali gösteriyor.

SIHHÎ YARDIM

İtalyan cephesinde, dağlık arazide Amerikan kuvvetleri sıhhî levazım naklediyorlar.

Sayı 144 10 Haziran 1944 Cumhuriyet

Ressam Sabiha Rüştü Bozcalı

Ressam Sabhia Rüştü Bozcalının kendi tarafından yapılan yağlı boya portresi. Ankara Devlet sergisinde 1943 salonunda teşhir edilmiştir.

Yurdun coşkun çalışma sahalarını çevreliyen en yüksek duvarlar, sanatının değerli eserlerini astırmıya muvaffak olan Sabiha Rüştü Bozcalı ile konuşuyorduk:

Bu mevzularda örf olan «ilk» leri sordum:

— Ressam olmayı ilk nasıl hatırladınız? İlk hocanız kimdi? İlk eseriniz nedir? Eserlerinizi teşhir eden ilk salon hangisidir?

Ressam Sabiha Rüştü Bozçalı Kireç burnundaki atelyesinde

Sabiha Bozcalı gülümsedi, «ne kadar çok ilk!» dedi ve devam etti:

— Ressam olmayı bana ilk hatırlatan, annem Handan Rüştü Bozcalıdır. Onun yaptığı ufak krokiler, onun ben çocukken oyuncak yerine verdiği boya kutuları ve renkli kalemler... Bütün bunlar bana ilk sanat heyecanını verdi. İlk hocam muhterem ressam Ali Sami Boyardır. İlk eserim bir ihtiyar hekimin portresidir. Eserimin ilk göründüğü sergi İstanbulda Çemberlitaştaki resim sergisidir.

Sordum:

— Çalışma merhaleleriniz.

Cevap verdi:

— Çalışma merhalelerim şunlardır: Berlinde tanınmış ressam Lovis Korinth'in atelyesinde bir buçuk yıl çalıştım. Sonra İstanbula döndüm. İkinci defa olarak ailem beni Müni-

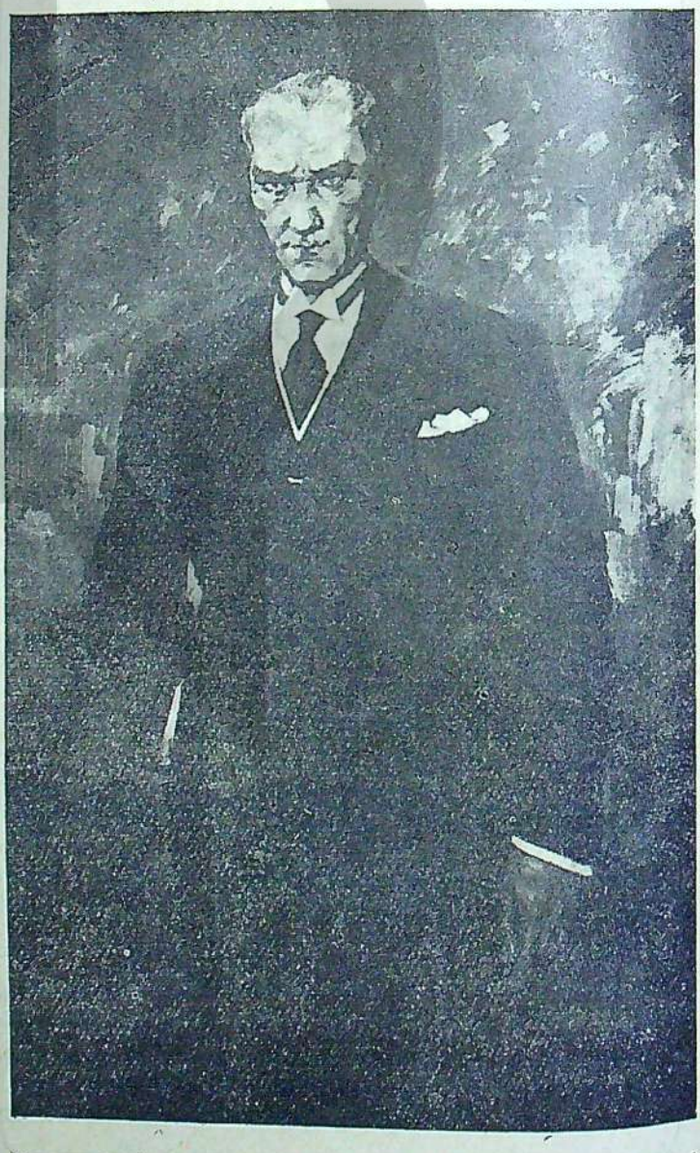

Ressam Sabiha Rüştü Bozçalının 1937 de yaptığı Atatürkün portresi

165

he gönderdi. Orada 3 senem var. Bunun bir yılını Moritz Haymann'ın atelyesinde çalışmakla ve Münih Güzel Sanatlar Akademisine girmiye hazırlanmakla geçirdim. Ve girdim. Akademiye girdikten sonra, oranın profesörlerinden Kaspar'ın yanında üç sömestr çalıştım. Ondan sonra İstanbula döndüm, Kahireye gittim, ve oranın resim salonlarına etüdlerimi koydular.

Kahireden döndükten sonra, İstanbulda, Güzel Sanatlar Akademisi profesörlerinden ressam Feyhaman ve ressam Namık İsmailin atelyelerinde çalıştım.

Sonra kardeşim beni Parise gönderdi. Tanınmış ressam Paul Signac'ın atelyesinde 3 yıl çalıştım. Bu 3 yıl içinde, Grand Palais'de açılan «Müstakil artistler salonu» nda ve Braun galerilerinde etüdlerimi teşhir ettiler.

Paul Signac'ın atelyesi pazar günleri pek câzipti. Fransanın büyük hacimde ressamları orada toplanırlar, sanatı konusurlardı. Büyük adamların lâflarını, kendimi unutarak, dalar dinlerdim. Bunlar çok güzel günlerimdir. Signac'ın yazın gittiği Barfleur'deki küçük ve bahçeli evinde Signac ailesinin davetile iki yaz misafir kaldım. Gündüzleri Signac'la ayrı ayrı yerlerde resimler yapar, akşamları koltuklarımızda desen «maple» lerile döner, birleşirdik. Fakat sanat hevecanına istakoz kürü de karışırdı. Barfleur ün meshur istakozlarının da kendine mahsus bir kuvveti olacağını tahmin edersiniz.

Sordum:

— Signac hocanız mıydı?

Cevap verdi:

— Kendisinden doğrudan doğruya ders almadım. Onun atmosferi hocamdı. Bilhassa Pariste Sen Michel bulvarındaki apartmanının atelyelerinden birisini, çalışmam için 2 yıl verdi. 72 yaşındaki Signac'la karısı ve kızı ve çok iyi arkadaşı mebus Marcel Cachin cumartesi akşamları Paristeki meşhur Bobinot buvatına giderdik, orda Paris artistlerini dinlerdik. En büyük sanat adamları, bazan kendi sanatlarından kaçmıya, dinlenmiye muhtaçtırlar.

Sordum:

— Hangi ekolleri tercih edersiniz?

Cevap verdi:

— Enpresiyonistleri çok severim. Ekoller çoktur, fakat sanat bir tanedir. Meselâ Signac biliyorsunuz ki, «Pointism» ekolünü kuranlardan biridir. Fakat o bile ekol ıstırabını bir gün, bana, haddimin fevkinde olan şu iltifatile anlattı. Kızı Ginette'in portresini yapmıştım. Babası Signac bana:

— Bu resimdeki gritonlar yapmayı ben de isterdim. Fakat ben bir ekole, bir tekniğe saplandım. Ondan ayrılamıyorum ki .. dedi.

Ben, pek genç olduğum ve henüz bir tekniğe ve ekole bağlı olmadığım için gelişigüzelin büyüsünü bulmuştum. İşte büyük üstat acemiliğin bu sihrine hasret duyuyordu.

Sustu.

— Çok güzel söylüyorsunuz. Rica ederim, susmayın, dedim. Alayla güldü. Fakat birdenbire acı bir sükût başladı. Sonra sunu söyledi:

— Az çalışıyoruz, yahut hiç çalışmıyoruz. Büyük ressamların eserlerinin karşısında insan taşıyor, afallıyor, hayret duyuyor, ibadet duyuyor. Bizim eserlerimizin karşısında hiç bir sey duyulmuyor. Bu, tembelliğimizin kâfi cezasıdır.

Sergi zamanlarında yapılan üç resimle bir memleketin sanatı ufuktan doğmaz. Sanat, sanatkârdan bütün ömrünü ister; birkaç güniyle kanaat etmez. Sanatta ekolden evvel, çalışmak unsurdur. Fauvisme, Dadaisme, Kubisme, hattâ Hiçisme, Saçmaisme ne derseniz dersiniz, herşeyden evvel çalışmak... İşte muvaffakiyeti vâdeden unsur.

Çınaraltı

Pariste hem müstakiller salonund a, hem Galeri Braun'da teşhir edilen resmi.

Pariste müstakiller salonunda teşhir edilen bir diğer resmi.

Çınaraltı, sayı 142, cilt 6, 20 Haz 1944

Yaz ve Sayfiye Mevsimi

Yazan :

Naci ÖZGÜR

Büyükadada, Âşıklar yolunda...

Haziran, safiye mevsimidir. Bu ayda köylüler yaylâlara, şehirliler de sayfiyelere göç eder. Kanadları sayesinde, zahmetsiz ve tehlikesiz hava yollarından istifade edebilen kuşların birçoğu da insanlar kadar sayfiyeyi sever. İşte, bacalarımızın üzerinde kira bedellerini düşünmeden gagalarını takırdatan leylekler!.. İşte, saçaklarımızın altında neşeli cıvıltılarla yuvalarını yapan kırlangıçlar!.. Sayfiye, bütün bir sene çalışan insanın, bol güneş ve temiz hava ile paslanmıya yüz tutan sinirlerini cilâlandırmak ihtiycından doğuyor. Taze bir kuvvetle hayat mücadelesine atılmak için kırlara koşuyoruz. Yaşamanın daha kolay olduğu zamanlarda sayfiyeye gitmek lüzumunu daha az duyuyorduk. Ancak, pek ince zevk farklarını bilen çok zengin aileler sayfiyeye giderdi ve bunlar, bütün bir sene, bir iki ay hava ve manzara değiştirmek için boş duran kendi konaklarına taşınırlardı. Adanın, Erenköyünün, Çamlıcanın köşklerine, Boğaziçinin yalılarına... Büyük bir refahı güçlükle taşıyan heybetli manda arabalarını kapılarında görürdük. Sonraları hayat mücadeelsi çetinleştikçe orta sınıf aileler de sayfiyelere gitmiye başladılar. Muhacir arabalarına yüklenen kırık dökük aile eşyaları bunlarındır. Şehirde oturamıyacak kadar fakir sayfiye ahalisi, evlerinin bodrum katına çekilerek veyahut bahçedeki odunluklarına, ahırlarına sinerek bunlara yerlerini verdiler. Gitgide onlar için bu bir maişet vasıtası oldu. Kırk, elli liradan, üç dört yüz liraya kiraya verilen sayfiye evleri... Kullanmadıkları eşyalarla süslenen bu kiralık evler için en büyük felâket, yazın müşterisiz kalmaktı. Bu keten örtülü masaları, bu temiz çarşaflı yatakları, bu cilâlanmış kanape takımlarını, bu şezlonkları, bu yemek odalarını kendileri kullanmaktı. Sayfiye konforile beraber kiralar da artıyordu. Geçen sene, Büyükadada veya Suadiyede bir mevsimliği iki, üç bin liraya kiraya verilen evler işitmiştim. Bu sene bunun on beş bin liraya kadar çıktığı söyleniyor. On beş bin lira!.. Eğer doğru ise, harb-

167

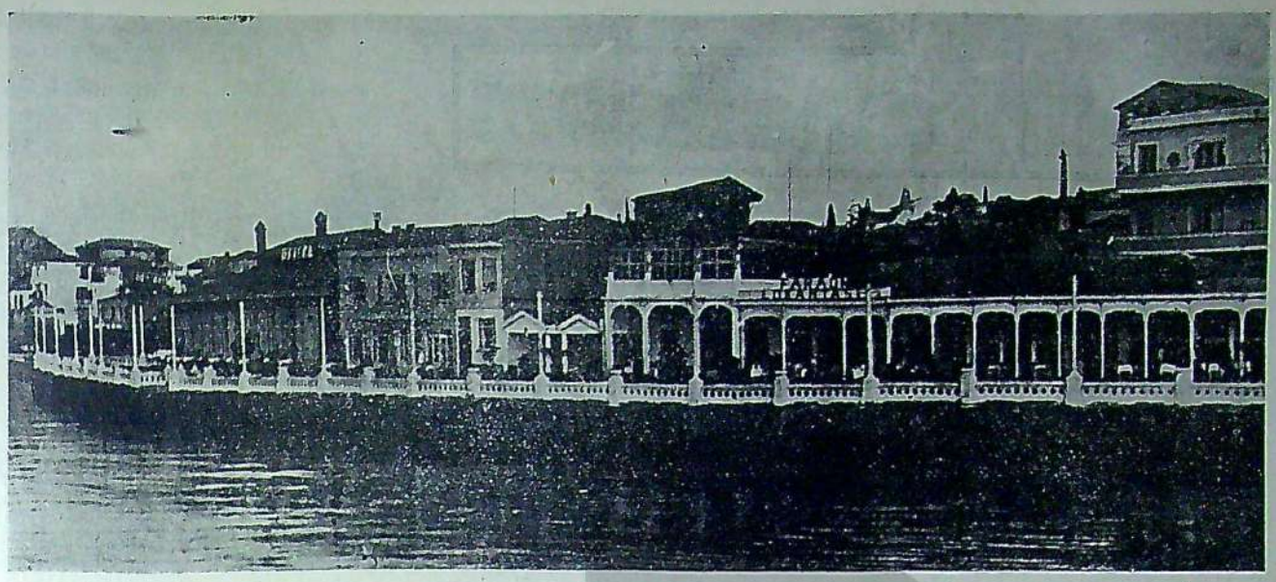

Büyükaad iskelesi

den evvel, bu para ile Beyoğlunda küçük bir apartmanla Büyükadada güzel bir villâ satın alınırdı. Bu, lüksün en şahanesidir. Bir mevsimlik keyfi için bu kadar para verebilenlerin memleketi için de bir şey vermelerinden daha doğru ne olabilir? Yeni kanun, sayfiyeye gidenlerden maktu vergili tüccarlardan da bir vergi alacakmış. Düşünülürse, bugünkü dünya harbi içinde sayfiyeye gidebilen zenginlerin en çok seve seve verecekleri vergi bu olmalı. Bir tarafta yıkılan, yanan şehirler... Ölüm korkusile sığınaklara, kırlara koşuşanlar... Bir tarafta, huzur ve sükûn içinde taze hava teneffüs etmek için sayfiyeye gidenler... Hayır, hayır!.. Bu verginin nisbeti ne olursa olsun yine çok hafiftir. Ama, bazı orta halli aileler de sayfiyeye gidiyor, diyeceksiniz. Onlar da vermeli. Başka şehirleri bilmem ama, İstanbuldakilerin buna pek ihtiyacı olmasa gerek. Çünkü İstanbul yazın zaten bir sayfiyedir.

Naci ÖZGÜR

TOPRAK ADAMININ YAĞMUR DUASI!

Tohumu kemirdi toprak,
Daldan uzaklaştı yaprak,
Başağı bekliyor orak,
Çisele, yağmur, çisele..

Köylü kesildi soluktan,
Anıda boşal delikten,
İçime dökül oluktan,
Çisele, yağmur, çisele..

Garib unuttu sılayı,
Mecnun bıraktı Leylâyı,
Sel olup dolaş ovayı,
Çisele, yağmur, çisele..

Hayal, hayal düşle bizi,
Gündüz gece yaşla bizi,
Filiz filiz işle bizi,
Çisele, yağmur, çisele..

Avut şol, âşığı avut,
Dünyamızı kirden arıt,
Gömül de çimlensin umut,
Çisele, yağmur, çisele..

Zafer ARIKBAĞ

Ada eğlenceleri

Ada eğlenceleri

Ginaraltı, sayı 248, cilt 6, 10 Haz 1844

Ses ve saz erenleri

Kanuni Âmâ Nâzım

Hakkı Süha GEZGİN

Tabiat tazmin ediyor. Bir yerimizden aldığı kuvveti, bir başka merkezimize vererek, haksızlığını tamire çalışıyor. Yer yüzündeki coğrafya ahengi, tıpkı tıpkısına insan gövdesinde de var. Nasıl her yokuşu bir iniş kovalar, yüksek dağların kamalarını derin denizler kuşatırsa, bizim de vücudumuzda eksiklikleri fazlalıklar telâfiye koşuyor.

Meşhur kanuni «Âmâ Nazım» ı tanıdığım güne kadar, bu, bende sisli, bulanık bir kitap faraziyesi halinde idi. Onu gördükten sonra, bir inan, bir îman oldu.

Çiçekle zedelenmiş esmer bir ten.. Yer yer yoluk donuk tüylü kaşlar. Zekî, uyanık bir alın. Sonra kirpik araları, zamklı gibi ıslak, parlak duran kapalı gözler. Bunlara galiba başka bir isim bulamadığım için göz diyorum. Yoksa, bu titrek kapaklar altında adama göz düşüncesini veren hiç bir şey yoktu.

Burnu düz ve biraz da pattı. Kırpık bıyıklarının altında ağız yerine sonsuz bir gülümseyiş görürdünüz. Nazım, hep gülümser, daima gülümser;gülüşe ince, nazlı, hemen uçacak bir kuş kadar ürkek bir hal verirdi. Yüzü, açılıp kapanan çizgilerle nerde de kaandlanıp süzülecek sanırdınız.

Onu, ayakta pek seyrek ve çok kere hep öne doğru eğilmiş gördüğüm için, boyunu birden kestiremiyorum. Elleri, sürekli mızrap idmanlarile çevik bir sinirlilik bağlamıştı. Bilekleri bu küçük ellere göre hem kalın, hem de dolgun görünüyordu.

Çalmadığı zamanlarda da eli, kucağındaki kanunun tellerinden ayrılmaz; onları, ayrı ayrı okşar, mandalları açıp kapardı.

Hiç bir kanunun perdelerindeki üç tel, onunki kadar akort sağlamlığile birbirlerine kaynamamıştır. Çünkü hemen hiç kimsede, ondaki sesi süzen, duygulu kulak yoktu. O ne kulaktı yarabbi!.. On beş kişilik saz içinde bir «bemol» ün en hafif tizliğini, pestliğini hemen duyar, sahibini tanır, melek gülümseyişile:

— Ahmet bey, lâ bemol düştü!

— İhsan, nısfiye kızdı, daha doğru üfle!

— Fahri, neva ile yegâh, bana birbirini tutmuyor gibi geliyor! derdi.

Ona kimse itiraz etmezdi. Çünkü sonra, hayır, diyenlerin hepsi mahcup olmuşlardı.

Ben onu «Darüttalim» heyetinde tanıdım. «Hacı» nın tuttuğu kıraathanede çalıyordu.

«Darüttalim», memlekette hemen hemen ilk ciddî saz heyetidir. Kıraathanenin arkasında meşk odaları vardı. Fasıllara orada çalışılır, eserlerin hiç bir pürüzü kalmadığına inanıldıktan sona halka çalınırdı.

Sık sık gider, provaları dinlerdim. Ayak sesimi tanır, hayranlığımın içten gelmeliği onu keyiflendirirdi. «Bestenigâr» ı sevdiğimi bildiği için, her taksiminde mutlaka bir yolunu bulur; «çargâh» perdesinde biraz durarak «saba» yapar ve sonra cana yakın bir «bestenigâr» a sapardı.

Bunun ne zor bir şey olduğunu musikiden anlıyanlar bilir. «Rast» da «Hüseyni aşiran» da karar veren bir makama «bestenigâr» ı ısındırmak, makamların ekini belli etmeden karar perdelerine inmek kolay değildir.

Nazım, bunu öyle güzel, o kadar sıcak ve üstadane bir surette yapardı, ki meclise sonradan gelen bir kimse, bestenigâr taksim ediliyor sanırdı.

Nazımın tavrı, ne kendisinden evvelkilere, ne de kendisinden sonrakilere benzer. Kendisinden öncekilere benzemez. Çünkü o, gerçekten sanatkârdı, büyük doğmuştu. Taklit emeklemelerine muhtaç değildi. Cihana kendi âlemini kendi yaratacak bir «tekvin» kudretinin beratile birlikte gelmişti. Sonrakiler de ona benzemezler; çünkü hiç kimse, onun nağmelerine eş ses salkımları yaratamadı

Nazımın bir nağme dizisi, hangi saza ve kimin tarafından nakledilirse edilsin, rengini, edasını, üsûbunu kaybetmez. Bu nağmeler onundur; kimseye mal olmaz. Hani hafızaların duvarına asılmış levha mısralar, beyitler vardır. Hiç bir gazelin, hiç bir kasidenin içinde eriyip hüviyet ve sahip değiştirmez. İşte Âmâ Nazımın mızrabından dökülen «lâhin» ler de tıpkı böyledir.

O kanununu kucağına bir sevgili gibi alır; telleri bir sevgilinin saçları gibi okşar. Mızrabından uçan her notun havada uçan billûr kemendini kulaklarile seyreder. Beğenir ve gülümserdi.

Çalarken elleri, kanadlanır ve teller renkli kıvılcımlar içinde kalırdı.

Nazım, güzel bir adam değildi. Fakat çalarken yüzüne bir ilham, hattâ «vahiy» solgunluğu çöker ve çehresi, fosfor sürülmüş bir «karnak» kâhininin heybetine bürünürdü. Bu dakikalarda onu beğenmemek, candan bağlanmamak kabil olmazdı.

Fasılda hiç bir saz, onun üstünde yüzlerce bülbül şakıyan kanununu örtemezdi. Seste kuvvetle birlikte bu kadar ince bir tada, ancak pek seyrek sanatkârlarda raslanır.

Başlarken, tabiatin tazmin ettiğini, bir yerimizden aldığını, başka bir yerimizin kuvvetini arttırarak ödediğini söylemiştim.

«Nazım» da göz yoktu. Fakat o kulaklarile görür, ellerile okur, koklayışile sezerdi. Musikide o kadar çok ilerleyişi, belki de gözsüzlüğündendi.

Onu pek erken kaybettik. Yüzlerce çırağı içinde de üslûbunu andıran kimsenin bulunmayışı, ölümünü gerçekten bir musiki matemi haline koydu. Gerçi her mezar bir çukurdur; ama, onunki, bizi nağmeler cihanından ayıran bir uçurum oldu. Acımak gerekse, kendimize ağlıyalım. Çünkü artık hayattan onun alacağı yeni hiç bir şey kalmamıştı.

Hakkı Süha

169

HALKEVİ TEMSİLLERİ

Antikacı dükkânından bir sahne.

Bir Orman Masalı

Eminönü Halkevi Sosyal yardım şubesi tarafından tertip edilen müsamerede kompozitör Ahmet Adnan Saygının (Bir Orman masalı) adını taşıyan eseri, bedii raks grupu tarafından büyük bir muvaffakiyetle temsil edildi. Halkevinin temsil ve bedii raks şubelerinde çalışan gençler bu türlü temsil ve rakslarda büyük muvaffakiyetler göstermektedirler. Bilhassa biz de pek yeni olan bedii rakslardaki muvaffakiyeti gençlerin istidatlarına ve metodik çalışmalarına borçluyuz. (Bir Orman masalı) eserinin koregrafisi L. Kassa Arzamanof tarafından hazırlanmıştır.

(Bir Orman masalı) nın kısa mevzuu: Ormandaki yaşayış ve korkudur. (Bir Orman masalı) altı tablodan teşekkül ediyor:

1 — Tablo ormanda hayat
2 — » » korku
3 — » » su
4 — » » çiçekler
5 — » » cinlerin âyini
6 — » » ışık.

Burada bilhassa en çok hoşa giden tablolar, beşinci tablo olan (cinlerin âyini) dir. Bu tabloda en çok göze çarpan genç sanatkâr Orhan Esenin hayret verici perendeleri idi. Bundan başka altıncı tablodaki (ormandaki ışık) ı, tam mânasile gençler canlandırıyorlardı. Eseri seyredenler, genç sanatkârlarımızı hararetle alkışlamışlardır. Halkevi temsil kolu, (Antikacı dükkânı) eserinde de aynı muvaffakiyeti göstermiştir.

Bir Orman masalında su sahnesi.

Hülâsa olarak memleketimizde yeni bir bale çeşidi yaratmasında büyük muvaffakiyeti dokunan Ahmet Adnan Saygınla, eseri pek kusursuz bir şekilde temsil eden gençleri muvaffakiyetlerinden dolayı samimiyetle tebrik ederiz.

Bir Orman masalından bir dans sahnesi.

Antikacı dükkânından bir sahne.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA 120

SADARET MAKAMINDA SON HADIMLAR

Adnan GİZ

Gazanfer Ağa sözlerinin tesirsiz kaldığını görünce daha ileri giderek bu haris kadının asıl can damarına dokunmak istedi:

«— Sultanım! Onun bu şikâyetten Muradı avam eşkiyasını başınıza üşürüp isyan ettirmek ve sizi de huzuru padişahiden dûr eylemektir.»

Dedi ve şahit olarak ta Yeniçeri Ağasını dinletti. Valde Sultanın kalbine şimdi öyle bir korku düşmüştü ki Hasan Paşanın her hafta verdikleri yavaş yavaş gözünden silinmeye başladı. Bu sırada Şeyhülislâm Bostanzade ölmüş, padişah yerine Hoca Sadettin Efendiyi getirmek istemişti. Hasan Paşa bunu kabul etmeyip «Tacüttevarih» sahibi aleyhine söylenmedik lâf bırakmadı. Fakat Kızlarağası ile Yeniçeri Ağasının tahriklerine bir de çok bilmiş hocanın zekâsı karışınca toy padişahı kandırmak güç olmadı. Ramazanın ikinci günü Valide Sultan namına inşa olunan Yenicamiin temel atma merasimi yapılırken Bostancıbaşı Ferhat Ağa gelip Hasan Paşayı tevkif etti, Ve bir kayığa koyarak Yedikule zindanlarına götürdü. Altı gün sonra da boğup leşini türbesine gömdüler. Tabiî onun katlile memleketi tahrip eden rüşvet ve vurgun siyasetinden hiçbir şey eksilmedi. Zira Hasan Paşanın iki suç ortağı — Valide Sultan ve padişah — hâlâ işbaşında bulunuyordu.

1595 te Akağaların yıldızı büsbütün söndüğü için bu tarihten sonra hadım vezirlerin sayısı da gittikçe azalır. 1604 te Yavuz Ali Paşadan münhal kalan Sadaret saray hocasının tavsiyesile Sadaret kaymakamı Hadım Hafız paşaya teklif olunmuştu. Pek zengin olan Hafız paşa yalnız keyfini ve rahatını seven bir insandı. Üstelik biraz da korkaktı. Rahatını bozmak istemiyerek bu teklifi reddetti.

Osmanlı tarihinde son hâdım Sadrazam 1622 de birkaç ay bu makamı işgal eden Gürcü Mehmet Paşadır. Naimâ bu son hadım sadrazamı da bize «rey sahibi, sabitkadem ve vakur bir vezir» olarak tanıtır. Gürcü Mehmet Paşanın Sadareti Osmanlı tarihinin en karışık, en bozuk bir devirde —Deli Mustafa zamanına — tesadüf eder. Bu acayip deli ikinci defa padişah olmuş, Genç Osman katledilmiş, İstanbul başıboş haydutların elinde kalmıştı. Zorbaların üç ay içinde işbaşına getirdikleri dördüncü sadrazam olan Lefkeli Mustafa Paşanın azlinden sonra Gürcü Mehmet Paşa Sadarete geçti. Anadoluda Yeniçeriler aleyhine büyük bir düşmanlık baş göstermişti. Ahali zorbaları Sultan Osmanın katli ile itham ederek katillerin cezalandırılmasını istiyor ve gûya bundan müteessir olan yeniçeriler, ikide birde biz katil değiliz diye ayaklanıyorlardı. Gürcü Mehmet Paşa bu birkaç bin haydudun ortasında şeref ve namusunu koruyarak vaziyeti ıslaha çalıştı. Pek kısa süren sadaretinde bazı hayırlı işler görmiye muvaffak olarak bu arada başlıbaşına bir fesat kaynağı olan Davut Paşa ile Genç Osmanın katillerinden Yeniçeri Ağası Dervişi ve Kalenderi temizliyerek halkı memnun etti.

Fakat eski yoldaşlarının böyle birer birer tecziyesinden kuşkulanan zorbalar Sadarette gözü olan eski Sadazam Kara Hüseyin paşanın teşvikile divana hücum ettiler:

«— Sen eskiden bizim bazı ihvanımızı katletmiştin. Biz seni istemiyoruz, Tavaşî tayfasının vezarette algkası olduğuna razı değiliz. Yok dersen hepimiz üşürüp seni paralarız.» diye zavallı vezirin üzerine yürüdüler. Gürcü Mehmet paşa hiç vakarını bozmadan çıkarıp mühürü verdi ve kemali sükûnetle abdest almıya çıkar gibi yaparak hemen divandan kaçıp yakasını kurtardı.

Dördüncü Muradın cülûsundan sonra Mehmet Paşa defterdar olmuş ve paranın tecdidine gayret etmişti. Padişah henüz çocuk olduğundan idare yine zorbaların elinde bulunuyor, onların akıl hocası olan meşhur Topal Recep Paşa bu eski veziri hiç çekemiyordu. Sadrazam Hafız Paşa Bağdat seferine gitmişti. İstanbulda bulunan Yeniçeriler bir gün Recep Paşanın tahrikile ayaklanarak:

«— Gürcü Mehmet Paşa Bağdat seferine imdat etmedi» diye katlini istediler. Çocuk padişahla anası da bu dileğe boyun eğdiler ve zavallı Akağasını sarayda boğdurup ölüsünü âsilere hediye ettiler.

Günahsız olarak katledilen bu namuslu veziri de hadım sadrazamların üçüncü şehidi sayabiliriz.

Hasan Adnan GİZ

Cumhuriyet, S. 141, C. 6, 10 Haz. 19[illegible]

Bana dair

O. S. O.

(Türke doğru) kitabının müellifi Türkçü bay İsmail Hakkı Baltacıoğlunun (Yeni Adam) isimli milliyetçi mecmuasında benim eski talebelerimden olduğunu söyliyen bir zat, bu sırada benim kısaca bir portremi yazmıya lûzum görmüş. Bu portre, sahibine nazaran, ben, şair Halit Fahri gibi uzun saçlı, zayıf, solgun bir adam olmam lâzımgelirken gürbüz, sıhhatlı, yerinde duramıyan fıkır fıkır, lâf ebesi bir adammışım. O kadar çok elbisem varmış ki — ah keşki olabilseydi! — benim esvaplarımla bütün Babıâli caddesindeki muharrirler giyinirmiş. Ellisini aştığım ölümden bahseden şiirlerimden anlaşılıyormuş. Kızıla çalan kıvırcık saçlarım varmış. Arasıra gerdanımı kaşırmışım ve radyoda gürül gürül Köroğlunun türküsünü okumuşum.

Hiç bir tarafı doğru olmıyan bu portreyi okuduktan sonra eski bir talebem olduğunu söyliyen bu zatın bu istihfaflı satırlarını düşündüm ve ona şu ki mısradan başka verilecek cevap bulamadım:

«Ehibba şiyvei yağmada mebhût eyler âdâyı
Hüda göstermesin arası ızmihlâl bir yerde»

O. S. O.

GELİYORLAR!

Mehmet DAVAZ

Kar sabahtanberi iri güller halinde, bütün şiddetile dökülüyordu. Bir hafta evvel altı saatlik bir tipiden sonra, yol kapanmış, hâlâ açılamamıştı. Dokuz saattanberi yolda idik. Hayvanlar alayın en kuvvetli atları olduğu halde kızağımız zorla hareket edebiliyordu. Bazan karlara gömülen kızağı çıkartmak, bazan da kızağın kayma vazifesini gören, buz tutan demirlerini inip temizlemek mecburiyetinde kalıyorduk. Kızağı süren nefer, kamçısını hayvanların başları üzerinde şaklatarak: Haberr.. Haber..diye bağırıp, hayvanları harekete getiriyordu. Başlarımızda tiftik papaklar, ellerimizde tiftik eldivenler, boyunlarımızda atkılar olduğu halde, donmamak için kollarımızı arada sırada balıkçılar gibi çaprazlama gövdelerimize vuruyorduk. Yol uzundu. Ne bizde, ne de hayvanlarda takat kalmıştı. Hava karardıkça soğuk daha beter artıyordu. «Binbaşım» dedim. Yol uzun. Bu gidişle menzile varmadan donmuş olacağız. Binbaşı soğuğu yırtan gür sesile : «Biraz daha sabret teğmenim, dedi. Bu gördüğün yol üzerindeki köylerin çoğu tifüslüdür. Biz son savaşta, bu topraklara ne babayiğit erler, ne kıymetli doktorlar gömdük. Yarım saatlik bir mesafede temiz bir köy vardır. Geceyi tehlikesizce orada geçirir, gün ağarmadan yolumuza koyuluruz. Yabancı bir köy değil. Beni tanırlar ve severler de.» Sonra kızağı süren nefere bağırdı : «Heyyyyy Haydar! Kızağı sola, ormana doğru sür. Hani geçenlerde kalmıştık ya, işte o köye». Bir de şarkı tuttur bakalım». Bana döndü, «hem vaktin nasıl geçtiğini anlamayız, hem de donmak tehlikesinden kurtulmuş oluruz» dedi.

Haydar başüstüne diyerek, dizginleri sola çekti, kamçısını bir kere daha hayvanların başları üzerinde şaklattıktan sonra uzun bir türküye başladı:

«Bu dağlarda Maral gezer
Tırnakları taşlar ezer
Men o yâra ne etmişem
O yâr menden aybalamı kenar çizer»

Aynı şarkıyı köye varıncıya kadar biz de söyledik.

Muhtar bizi fena karşılamadı. Kapının iç kısmında, kaputları, çizmeleri çıkarttık. Basık tavanlı büyücek bir odaya girdik. Odada köyün eşrafı toplanmıştı. İçeri girince yaşlı olmalarına rağmen hepsi ayağa kalktılar; sobanın yanında bize de bir yer verdiler. Biraz hoş beşten sonra, 16-17 yaşlarında uzun boylu, toparlak yüzlü, güneş saçlı bir kız, beyaz örtülü bir tepsi ile içeri girdi. Tepsiyi kapının yanında bulunan ufak bir masa üzerine koydu. Masayı alarak önümüze getirdi. Karnımızı doyurduk. Şark usulü çaylarımızı içtik. Kemiklerimiz ısındı. Rengimiz ancak yerine gelebildi.

Sobanın yanına bağdaş kurmuş, iriyarı seksenlik bir ihtiyar, piposundan derin birkaç nefes çektikten sonra: «E, anlat bakalım oğul» dedi. «Artık yorgunluğu attınız. Bol, bol muhabbet edebiliriz. Bu tipili havada nereye böyle?» Binbaşı hiç düşünmeden, «Görüyorsun baba, dedi. Dünya birbirini yiyor. Herşeye katlanmak lâzım». İhtiyar «ya! oğul, dedi. Harb, bunu düşündükçe çok korkuyoruz. Hele kış gelince...» İhtiyarın neşesi birdenbire kaçmıştı. Başını önüne eğdi, sustu. En yaşlı «o» olduğu için kimse ağzını açıp bir lâf etmedi. Sonra «geliyorlar... geliyorlar» diye inledi. Bu, geliyorlar sözü dudaklarından ilâhî bir sure gibi dökülmüştü. Odada bir sessizlik vardı. Herkes başını önüne eğmişti. Bu vaziyet karşısında şaşırmıştık. Ben biraz da tabiî bulmuştum. Çünkü Şarkta bir çok âdet ve tarikatlara mensup insanlar vardı. Acaba diyordum «âyin mi yapıyorlar?» Buna da ihtimal veremiyordum. Bu gibi âyinler gizli yapılırdı. Onlar zevkli şeylerdi. Halbuki odadakilerin yüzlerinin hepsi kederli idi.

İhtiyar başını kaldırdı; «ya, oğul dedi. Bizim bu halimizi tuhaf gördünüz galiba!. Bu, geliyorlar sözü neyi anlatıyor, bunu kimse bilmez. Bilenler de bu dünyadan yavaş, yavaş çekilip gidiyor. Bunu kasten değil, sırası gelmişken anlatacağım. Sır gömülmez oğul. Ama ben iyi konuşamam. Bu gece beni bir köylü gibi dinleyin». İhtiyar piposunu ardarda birkaç kere çekti. Ve anlatmıya başladı. Sene 1917 idi. Biliyorsunuz o zamanları buralarda düşman vardı. Düşmanlar bu topraklardan çekildikten sonra, çeteciler birçok köyleri basarak olmadık eziyetlerde bulunmuşlar. Bunları, bu eziyetlerden kaçan hemşerilerimizden öğrendik.Biz Türk kardeşlerimiz gelecek diye sevinirken çeteciler yaklaşıyordu. Bilirsiniz binbaşım Türkler anadan doğma döğüşçüdür. Çeteciler de bunu bildiği için teslim olmamız için haber göndermişler. Allah rahmet eylesin bu köyün bir Polat dayısı vardı. «O» yaman bir adamdı. Akıllı ve tahsilli idi. Hayatta kimseciği yoktu. Polat dayı gelen adama: «İşte köy, girebilirseniz giriniz» dedi. Adam gitti. Sonra bize döndü. «Arkadaşlar, dedi. Hepimizin bir silâhı var. Eğer karı ve kızlarınızın mahvolmasını istemiyorsanız kendimizi müdafaa edelim. Nerede ise Türk kardeşlerimiz gelecektir. Bu koca Şark'ı çetecilere bırakmazlar ya.. Yok... Eğer bunu yap-

mıya cesaretiniz yoksa, bırakalım girsinler». Köyümüze sonradan gelme biri: «Öyle ise» dedi «düşmana karşı kendimizi niçin müdafaa etmemiştik?» Polat dayı fena halde kızdı. «Sus! dedi. Pis herif. Bir millet ile çeteciler bir olur mu? Arada dağlar kadar fark var».

Hepimiz Polat dayıya hak vermiştik. Askerî kumandayı ele o aldı. Köyün yetişmiş delikanlılarını bizim gibi yaşlıların emrine vererek, ertesi günü şafakla beraber köyün en yüksek yerlerine kendi elile yerleştirdi. Ermeniler üç kol halinde ilerliyorlardı. Köyümüz yüksekte olduğu için kolaylıkla görebiliyorduk. Polat dayının «ateş» diye bağırması üzerine hepimiz ateş ettik. Düşman uzaklarda iken dağıldı. Bu müdafaa akşama kadar sürdü. Geceleyin Polat dayı beş on delikanlıyı köyün mühim yerlerine yerleştirdi. Bunlar bize ateşle düşmanın sokulduklarını haber verecekti. Uzatmıyalım, siz de asker olduğunuz için askerî vaziyeti daha fazla anlatacak değilim. Bu müdafaa tam üç gün üç gece sürdü. Türkler gelmediler. Cephanemiz tükendi. Düşman belki yarın sabah köye girebilecekti. Yine bu şimdiki odada toplanmış kurtuluş çarelerini düşünmiye koyulduk. Kimisi teslimden başka çare olmadığını söyledi. Kimisi de aşağımızda bulunan bir Türkmen köyüne kaçmamızı söyledi. Yine Polat dayının sesi işitildi. «Arkadaşlar, dedi. Yapacağım teklif çok ağırdır. İster kabul edin, ister etmeyin. Bu, sizin bileceğiniz iş. Allah hepinize düşünmek için akıl, kendinizi korumak için de vücudunuza kuvvet vermiştir. Yarın tek bir Türk kalıncıya kadar dövüşeceğiz. Asil bir Türk böyle düşünür» diye kestirip attı. Kimsenin ağzını bıçak açmadı. Yine Polat dayı sessizce söze başladı. O — hep sessiz konuşurdu —. «Demek, ölüm bu kadar korkunç ha!.. Peki öyleyse bırakalım girsinler. Yarın hepiniz torun torba sahibi olursunuz» dedi. Yüzümüze iğrenerek baktı. «Allah hepinizi affetsin» diyerek gitmek için ayağa kalktı. O anda rüzgâr gibi bir ses «otur Polat dayı dedi. Bize bu kem sözleri söyleme. Ben de seninle beraberim». Bende... den de. Bir üçüncü çıktı ben de. Velhasıl bir anda hepimiz ölüme razı olmuştuk. Polat dayı iki cesur delikanlı istiyorum dedi. Ben, «işte benim çocuklarım» dedim. Sobanın yanında oturan kıvırcık saçlı, yüzünün bir kısmı yanmış, çıkık elmacık kemikli geniş bir adamı göstererek: «Çocuğumun biri bu. Ötekini de kendim vurdum». Polat dayı küçük oğlum Aliye: Ali dedi. «Yarın şafakla köyün en ilerisindeki tepeye çıkacaksın, düşman gelirken, geliyorlar... geliyorlar... diye bağıracaksın. Vazifen bu». Bize döndü, «arkadaşlar dedi, siz de çoluk çocuğunuzla helâllaşın. Ne olur, ne olmaz. Sonra mezarlığın yanındaki İbrahim ağanın mereğine kendi ellerinizle yerleştirin. Onlara bir şey cik söylemeyin». Küçük oğlum Alpay'a: «Alpay dedi, sen de muhtardan bir teneke gaz al. İbrahim ağanın mereğinin etrafını samanla doldur. Samanların hepsini gazla. Ağanın «Geliyorlar!» sözü üzerine mereği ateşle». İşte, bu odayı, bu kararlar içinde terkettik. Polat dayı yine köyün ilerisine adamlar gönderdi.

Birkaç saat sonra, herkes karı ve çocuklarını kendi ellerile İbrahim ağanın mereğine yerleştirdi. Hepimiz şafakla yerlerimizi aldık. Ortalıkta şimdiki gibi dondurucu bir soğuk vardı. Güneş Sinekli dağlarının arkasından fes gözüküyordu. Hepimizin ellerinde tüfek, kazma, sopa ne bilirim ben, bir insanı öldürebilecek herşey vardı.

Düşman hâlâ gelemez olmuştu. Sabırsızlanıyorduk. Köpekler bile pusuya yatmış gelecek avlarını bekliyorlardı. Tam o sırada Alinin sesi kar fırtınası gibi kulaklarımızı dondurdu. «Geliyorlar... Geliyorlar». Biz de «geliyorlar» diye bağırdık. Alpay samanı ateşledi. Dumanlar mereği sardı. Arkasından alevler yetişti. Merekten ilâhî bir inilti duyuluyordu. Ali tekrar bağırdı. «Geliyorlarrr yakmayınnnn». O zaman son mermimle kendi oğlumu vurdum. Düşman hâlâ gelemez olmuştu. Polat dayının emri üzerine vurduğum oğlumun bulunduğu tepeye koştuk. Bir de ne görelim... Kırmızı bayrak önde Türkler geliyordu Türklerrr... Polat dayı duvar gibi yıkıldı. Bir daha kalkmadı. Bütün köylü göz yaşlarile yanan mereğe baktık. Yeşil, kırmızı, sarı, mavi dumanlar çıkıyor, insan yüreklerinin acısı renkli alevler halinde göğe yükseliyor, sabahın dondurucu soğuğunu ılıklaştırıyordu. Bu çok sürmedi. Merek bir duman bulutu içinde kayboldu.» İhtiyarın piposu elinden düştü. Gözlerini belki bir daha açmamak üzere kapadı. Göz yaşları beyaz sakallarında inciler gibi parıldadılar. Hepimizin gözleri yaşlı idi. Binbaşı bu vaziyete daha fazla tahammül edemiyerek, vaktin geç olduğunu ileri sürdü. Ve yatmak için gösterilen odalara çekildik.

Mehmet DAVAZ

Yeni eserler:

Hisler ve Âdetler

Yazan: Andrè Maurois. Çeviren: Fuat Gökbudak. 144 sahife. 150 kuruş.

Düşünme ve öğrenme yolile lise kültürünün dar sınırlarını aşabilmiş her insanın bütün hayatı boyunca düşündüğü, konuştuğu ve münakaşa ettiği mevzuların en başında muhakkak ki evlenmek, aile kurmak, dostluk, meslek ve memleket gibi iki fert birliğinden bir cemiyet topluluğu, insan birliklerini ilgilendiren o ezelî dâvalar yer alır. Hattâ kültürsüz ve cahil insanın bile yıllarca önünde durakladığı bu dâvalar günlük sohbetlerimizin en hâkim unsuru değil midir?

İşte, muasır Avrupanın — bir çok iyi ve kötü âdetlerine önderlik etmiş — ileri bir cemiyetinin, Fransanın bütün hususiyetlerini kavramış uyanık bir münevveri sıfatile Andrè Maurois bu ezelî dâvaları beş konu halinde tahlil ediyor:

Evlenme, aile ve çocuklar, dostluk, meslek ve memleket ve nihayet saadet.

Derhal şunu işaret edelim ki, bu dostane sohbetlere modern şarlatanların, hayatta nasıl muvaffak olmalı? Nasıl kazanmalı gibi teselli ilâçlarından hiç bir şey karışmamıştır. Kendi dilinin ve devrinin en muktedir bir üslûp ve ifade sanatkârı olarak tanılan muharrir bu sohbetlerinde daima «konuşulan şeyler» karakterini muhafazaya çalışmıştır. Fakat bu sade sohbetlerin arasında bile en dağınık düşüncelerin en şekilli kalıplardan çıkmış mükemmel örneklerini bulmak ta mümkündür. Küçlükler, teredütler ve itirazlar daima muhafaza edilmiş ve netice en pratik hükümlere bağlanmıştır. Muharririn en büyük muvaffakiyeti, bu mülâhazalar serisini devrimizin bütün yenilik ve hususiyetlerile meczedilmiş olmasıdandır.

Bu eseri temiz bir Türkçe ile bize azandıran muhterem Fuat Gökbudağa teşekkürlerimizi sunarız.

A. G.

BEYAZ SELVİ

Halide Nusret ZORLUTUNA

TEFRİKA : 17

XXXIV.

İrade!...

Kafamı hep bu mevzu üzerinde işletiyorum; irademi kullanarak Allaha, senin Allahına, erişmek tecrübeleri yapıyorum. Fakat beni tutuyor, bırakmıyor...

Mamafih ümitsiz değilim. Belki de bir gün, beni toprağa sımsıkı bağlıyan bu şeytanî duygulardan kurtularak, aşkımı kaybetmeksizin, büyük huzura kavuşacağım.

XXXV.

Şimdi bu hâtırayı da hangi şeytan uykusundan uyandırıp kafamın içinde dipdiri ayağa kaldırdı?...

Geçen yaz Varnada bir akşam üstü aramızda «irade» üzerine bir konuşma olmuştu; Demirin, babası kadar sağlam iradeli olmadığından şikâyet etmiştiniz:

— Ben çok iradeli bir kadınımdır; fakat doktor benden de kuvvetlidir; doktor yamandır. Ondaki irade kuvvetine, ondaki şaşmaz karaktere daima hayran oldum!

Demiştiniz. O anda sesinizi ve gözlerinizi parlatan «hayranlık» ı şimdi bile duyuyor ve görüyorum. Ve sizi ona bağlıyan şeyin bu «hayranlık» olduğunu keşfetmiş bulunmak, bilmem ki neden, beni sevindiriyor?...

Belki bana kıymet vermeyişiniz de, karşınızda bir çocuk gibi iradesiz, âciz oluşumdan?...

Fakat bu fevkalâde bir şey değil; bütün kadınlar böyledirler sayın bayan.

Siz de ötekilere benziyorsunuz!

Ve madem ki böyledir; neler yapacağımı, neler yapmıya muktedir olduğumu yakında görürsünüz!

XXXVI.

Cümle cümle aklımda değil ama, geçen mektubumu bir hayli küstahca bitirmiş olduğumu hatırlıyorum: Sen de öteki kadınlar gibisin ! demiştim galiba?... Ne delilik! ..

Hayır, hayır, Nadidem, sen ötekilere benzemezsin. Bunu söylerken de zaten inanmıyarak söylemiştim.

Senin hiç kimseye benzemediğini çok iyi bilirim. Sen müstesna bir hilkatsın, bir benzerini ihtiyar güneş dahi görmemiştir. Sen baştan başa beyaz bir kadınsın; sen bütün vefasın, faziletsin! Karşında saygı ile eğiliyorum, yerlere kapanıyorum...

Fakat bu saygı, seni delicesine sevmekliğime mâni olamıyor. Beni affet Nadide! Benim olmanı, daha doğrusu senin olmayı istiyorum. Senin bir... bir... Ne bileyim işte, senin her hangi bir şeyin, sana ait bir «şey» olmak istiyorum!.

Küçücük bir düşüncen olmak için
Razıyım bahşe âdemiyyetimi.

Ve sensiz yaşıyamıyacağımı artık çok iyi hissediyorum...

***

Şimdi hayalin karşımda taaccüple gülümsüyor Beyaz Selvim:

Meşhur bir kocan, muhteşem bir hayat tarzın ve boy boy, renk renk çocukların var.

Bunları serseri bir sanatkârın çılgın aşkı ve değersiz hayatı uğruna mı feda edeceksin?... Bunu senden istiyecek kadar budala olmamalıyım, değil mi?

Hayalinin gözleri bana bunları söylüyor.

Fakat.....

Düşün ki Nadide, bu dünyada kimse kimseyi benim seni sevdiğim gibi sevmemiş, sevememiştir. Ve sen, herşeyden evvel, sevilmek için yaratılmış nadide bir mahlûksun! Sevilmek ve sevmek için!

Fedakârlık!... Hayır hayır, hiç bir şey feda edecek değilsin: Kocan sana malik olmanın saadetini bir an duymuş değildir ki kaybetmenin acısını hissedebilsin! Çocuklarına karşı da vazifeni fazlasile yaptın, ömrünün en güzel yirmi senesini ayırıp onlara verdin; bütün bir ömrü onlara harcadın, Nadide, yetmez mi?... Ne olur biraz da kendin için, kendi gönlün için yaşa! Bu, senin hakkındır, bu hakkı sana kimse çok göremez.

Kendini ve başkalarını aldatmıya nafile uğraşıyorsun: Mesut olmadığını biliyorum. Sen ancak çılgın bir aşkın, bir sanatkâr aşkının, hudutsuz cenneti içinde mesut olabilirsin.

İşte ben seni bu cennete çağırıyorum, Nadide.

Seni sevmiyen, tanımıyan, anlamıyan o adama esir olduğun yetişir artık. Hürriyetini eline al ve sana hazırladığım cennete gel! Hürriyetini ondan koparabilmek için sana her türlü yardımda bulunmıya hazırım; bu uğurda hayatımı — bir an tereddüt etmeden — tehlikeye atarım.

Burada gerçe kocanın evindeki pahalı halılar, antika eşya yok; emrinde hususî otomobilin de bulunmıyacak. Fakat burada senin bir «kul» un var mâbudem! Burada yalnız senin için çarpan bir kalb, yalnız seni terennüm eden bir sanatkâr var.

Seninle uzak, yabancı bir yere gideceğiz. Çılgın bir denizin kenarında, çok sevdiğin kızıl güllerle dolu bir bahçede küçük beyaz bir yuvamız olacak. Seni her akşam yeni bir veste ile uyutup her sabah yeni bir beste ile uyandıracağım. Beyaz Selvimin başında ay ışığından işlenmiş bir taç gibi duran o güzel kumral saçların her teli için ayrı bir şarkı besteliyeceğim. Ve bütün dünya bu şarkıları söyliyerek seni ve aşkımızı tesit edecek. Seni seveceğim, seveceğim Nadide, seni; aşkımın mânevî ve maddi hazzı içinde bayıltacak kadar seveceğim. Sevmek ve yaşamak ne imiş, ancak o zaman anlıyacak, ayrı geçirdiğimiz senelere yanacaksın; tek kederin bu olacak Nadide!

— Arkası var —